

เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องโลกในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญากรีกสมัยโบราณ
A COMPARATIVE OF THE WORLD IN THERAVĀDA BUDDHISM AND ANCIENT
GREECE PHILOSOPHY

นายสุขหลาย แซ่มป๋^๑
ดร.เสรี ศรีงาม^๒
พระยุพธนา อธิจิตโต, ดร.^๓

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโลกในพุทธปรัชญาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโลกในปรัชญากรีกสมัยโบราณและ (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องโลกในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญากรีกสมัยโบราณผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

โลกในพุทธปรัชญาเถรวาท มีทั้งลักษณะเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสปกติของมนุษย์ และนามธรรมที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสพิเศษของมนุษย์ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงจำแนกโลกออกเป็น ๓ คือ สังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก ไม่ว่าความจริงของโลกจะเป็นอย่างไร ล้วนแล้วแต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุและปัจจัย ซึ่งเป็นตามธรรมดาของกฎธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปตามสภาพของตน

โลกในปรัชญากรีก ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับโลกแตกต่างกัน ตามทัศนะที่ตนเองมีความเข้าใจ จนเกิดเป็นปัญหาที่หาข้อสรุปที่แน่นอนแตกต่างกัน มี ๓ กลุ่ม ๑) กลุ่มสสารนิยม มีทัศนะว่าสรรพสิ่งในโลกกำลังจะเปลี่ยนแปลง แต่ว่าปฐมธาตุส่วนประกอบดั้งเดิมของโลก ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ๒) กลุ่มจิตนิยม มีทัศนะว่าปฐมธาตุของโลกและจักรวาลมิใช่มีเพียงสสารหรือวัตถุ แต่ยังประกอบไปด้วยออสสารซึ่งจับต้องไม่ได้ มองไม่เห็นด้วยตา ๓) กลุ่มธรรมชาตินิยม มีทัศนะว่าโลกประกอบไปด้วยสิ่งธรรมชาติเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นใดที่มีไม่ใช่สิ่งธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง สิ่งธรรมชาติคือสิ่งที่มีขึ้นและดับลงตามปฏิบัติการของสาเหตุธรรมชาติ

ผลการเปรียบเทียบประเด็นความเหมือน โลกสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส และเป็นโลกที่มีอยู่จริงเป็นที่อาศัยของสัตว์โลก เกิดขึ้นมาจากเหตุโดยมีตัวเหตุเป็นตัวการทำให้เกิดโลกประกอบไปด้วยส่วนที่เปลี่ยนแปลงได้ และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โลกจะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยเหตุปัจจัย เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นตัวกำหนด ส่วนประเด็นความแตกต่าง การให้ความหมายที่แตกต่างกันตามความเข้าใจและการรับรู้ของตนเอง ส่วนโลกในพุทธปรัชญา ประกอบด้วยโลกทั้งในภพนี้และภพหน้า กล่าวคือ โลกมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนด ที่มีสัตว์ดิรัจฉานอาศัยอยู่เป็นอันมาก โลกนรก โลกเทวดา

คำสำคัญ : โลก, พุทธปรัชญาเถรวาท, ปรัชญากรีกสมัยโบราณ

^๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
^๒ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
^๓ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Abstract

This is research is a comparative concept of the world between Theravada Buddhism philosophy and ancient Greece philosophy. there are 3 object namely , (1) to study the concept world in Theravada Buddhism of philosophy (2) to study the concept world in ancient Greece philosophy (3) to study of comparative concept the world between the Theravada Buddhism philosophy and ancient Greece philosophy.

The world in Theravada Buddhism philosophy there are quality concrete look totouchby sense of human and abstract specially touch by human. Theravada Buddhism of philosophy so classify world 3 there is Sangkharaloka human and Okasaloka .irrespective of true world but all everything change with reason which in accordance with natural world all everything should depend on continually.

The world in ancient Greece philosophy indicate concern different world viewpoint knowledge of person all have problem that can not to search for conclusion to certainly different have 3 groups 1) group materialism have opinion that everything will be to change but first element composition before of the world never change 2) group idealism have viewpoint that the first element of world and universe not to have only matter or things but all so still feature matterless so can not to catch have not to view 3) group naturalism have idea world feature natural things only alright another things out of natural are not true , natural is thing go up and switch off all by take action of nature reason.

Accomplishment comparative point similarity world be able to touch acknowledge by sense and have true world there are all living creatures go up by reason cause world assemble to change and not be able to change world maintain must settle reason is propel to specification, point as for be different have meaning by acknowledge to understand of the person, partthe world in Theravada Buddhism assemble all world in this world and future world deliver a speech there are human world because human is specify have quadruped remain so much the world hell world god.

Keywords : THE WORLD, THERAVĀDA BUDDHISM AND ANCIENT GREECE PHILOSOPHY

๑. บทนำ

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ในโลกนี้อาจนับได้ว่ามีขนาดของสมองเมื่อเทียบกับเป็นสัดส่วนต่อร่างกายแล้วมีขนาดใหญ่กว่าสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น มนุษย์จึงใช้ความสามารถจากมันสมองของตนพัฒนาสติปัญญาและความคิดสร้างความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เผ่าพันธุ์ของตนมีชีวิตที่

สะดวกสบายกระนั้นมนุษย์ก็ยังคงมีความสงสัยเกี่ยวกับที่มาและที่ไปของโลกซึ่งตนอาศัยอยู่ และพยายามอย่างยิ่งที่จะตั้งสมมติฐาน ขอสังเกตต่างๆ เพื่อค้นคว้าเกี่ยวกับวิวัฒนาการของโลกที่มีมาของโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คำว่า โลก (World) มีหลายความหมาย เช่น หมายถึง แผ่นดินรวมทั้งดวงดาวต่างๆ หมายถึงมนุษยชาติ (Mankind) กลุ่มคนที่สังกัดอาชีพ หรือค่าความความคิด, กลุ่มของสรรพสิ่งที่อยู่บนโลก เป็นต้น^๔

ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้จำแนกความหมายของโลกกล่าวไว้ ๓ นัย คือประการแรก ๑. ได้จำแนกโลกคือสภาวะธรรม หรือหมู่สัตว์ เรียกว่าโลก ๓ อันประกอบด้วย สังขารโลก ๑ หมายถึงโลกคือสังขารได้แก่สภาวะธรรมทั้งปวงที่การปรุงแต่งตามเหตุปัจจัยสัตว์โลก ๑ หมายถึงโลกคือหมู่สัตว์ และโอกาสโลก ๑ หมายถึงโลกอันมีในอากาศจักรวาลประการที่สอง ได้จำแนกโลกคือสัตว์โลก เรียกว่าโลก ๓ อันประกอบด้วย มนุษย์ โลก ๑ หมายถึงโลกคือหมู่มนุษย์ เทวโลก ๑ หมายถึงโลกคือหมู่เทพ และพรหมโลก ๑ และประการที่สาม ได้จำแนกโลกคืออันเป็นที่อยู่ของสัตว์ เรียกว่าโลก ๓ อันประกอบด้วย กามโลก รูปโลก และ อรูปโลก ซึ่งบางแห่งหมายถึง ภพ ๓ คือ กามภพ รูปภพ และอรูปภพ^๕

ในปรัชญายุคโบราณ ของปรัชญาตะวันตก ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องโลก โดยนำเสนอแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตน่าสนใจ มีความอันลึกลับเฉพาะตัวไปตามทฤษฎีของตน มีนักคิดที่สำคัญชาวกรีกได้แก่โฮเมอร์เฮซิออด เป็นต้น และยังมีนักปรัชญาเมธีชาวกรีกรุ่นหลังจำนวนมากที่ได้เสนอแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตขึ้นอย่างหลากหลาย^๖ โดยเริ่มต้นตั้งแต่สำนักไมเลตุส (Miletus) มีธาเลสเป็นผู้เริ่มต้น โดยชื่อว่า “น้ำ” เป็นปฐมธาตุทุกสิ่ง ธาเลสซึ่งเป็นผู้นำแนวคิดเรื่องปรัชญาแบบนี้กล่าวไว้ว่า ธาตุแท้ได้แก่น้ำ เพราะเหตุนี้เองจึงเสนอความคิดแผ่นดินลอยอยู่บนน้ำ ที่ธาเลสคิดเช่นนี้ก็คงเนื่องมาจากได้สังเกตเห็นว่าของเหลวเป็นอาหารเลี้ยงสรรพสัตว์ แม้ความร้อนเองก็คงเกิดจากของเหลวและอาศัยของเหลวเป็นเชื้อเพลิง สิ่งที่เป็นบ่อเกิดของสิ่งทั้งหลายย่อมเรียกไว้ว่าเป็นปฐมธาตุ นอกจากนั้น ธาเลสยังอาจจะได้คิดถึงเหตุผลอีกข้อหนึ่งว่า พันธของสิ่งทั้งหลายล้วนแต่มีธรรมชาติเป็นของเหลวและน้ำก็เป็นกำเนิดของเหลวทุกอย่าง^๗

การที่ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อดั้งเดิมในยูคอรอารยธรรมใกล้ลุ่มแม่น้ำอาณาจักรบาบิโลเนีย (Babylonians) โดยเริ่มแรกมีแนวคิดแบบเอกภาพ (Monistic) คือการถือเอาสาระเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นเป็นปฐมธาตุ ต่อจากนั้นนักปรัชญากรีกท่านต่อๆ มาจึงพัฒนาต่อยอดเอาแนวคิดเชิงเอกภาพของธาเลส โดยนำเสนอปฐมธาตุเป็นสสารต่างๆ กันอีกอนันต์ อากาศ และหน่วย เป็นต้น นักปรัชญากรีกท่านแรกที่เริ่มแนวคิดแบบพหุภาพ (Pluralistic) คือเอมเพโดเคลสแห่งอักรากัส ผู้ซึ่งเสนอทฤษฎี “ธาตุ ๔” ว่าเป็นปฐมธาตุ นับเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดแบบ พหุภาพให้กับนักปรัชญาท่านอื่นๆ เรื่อยมาถึงกระนั้น พัฒนาการในภาพรวมเหล่านี้เองที่ก่อให้เกิดทั้งความเหมือนและความแตกต่างในเรื่องโลก

^๔ สนิท ศรีสำแดง, **ปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๘.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๙.

^๖ กิรติ บุญเจือ, **ปรัชญากรีกกระยะก่อตัวที่อียิปต์**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๗ กิรติ บุญเจือ, **ปรัชญากรีกกระยะก่อตัว**, (กรุงเทพมหานคร: ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาเรื่องปฐมธาตุของโลกในพุทธปรัชญาและปรัชญากรีกสมัยโบราณเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษา จึงสนใจเปรียบเทียบเรื่องโลกในพุทธปรัชญากับปรัชญากรีกสมัยโบราณ ในประเด็นความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโลกในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโลกในปรัชญากรีกสมัยโบราณ
- ๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องโลกในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญากรีกสมัยโบราณ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับและขั้นตอนในการดำเนินวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (primary sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙, จานงค์ ทองประเสริฐ ปรัชญากรีกสมัยโบราณ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๓๓, ปฐม บัญศรีตันพุทธอภิปรัชญา สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

๑.๗.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (secondary sources) มี อรรถกถา ปกรณ์วิเสส ปรัชญากรีกสมัยโบราณ ตลอดจนทั้งศึกษาจากบทความวิชาการ งานวิทยานิพนธ์ และงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้

๑.๗.๓ วิเคราะห์ ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบวัตถุประสงค์

๑.๗.๔ เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะ

๑.๗.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๔. สรุปผลการวิจัย

๑. จากการศึกษาแนวคิดเรื่องโลกในพุทธปรัชญา พบว่า หลักคำสอนของศาสนาพุทธเถรวาทสรุปความได้ว่าคำว่าโลกเป็นภาษาบาลีหมายถึงที่จะต้องแตกสลายโลกคือแผ่นดินเป็นที่อาศัยอยู่ของหมู่สัตว์โลกต้องใต้อำนาจของกฎไตรลักษณ์โลกมีการเกิดดับไปตามกาลเวลาเรื่องราวของกำเนิดโลกในศาสนาพุทธเถรวาทมีบันทึกไว้ในพระสูตรต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะในอัครคัมภีร์สูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องกำเนิดโลกอย่างชัดเจนแต่ในที่สุดพระองค์ตรัสว่าเรื่องโลกภายนอกไม่ใช่ประเด็นสำหรับพระพุทธศาสนาประเด็นสำคัญอยู่ที่พระพุทธศาสนาสอนมนุษย์ให้หันมาสนใจโลกในมากกว่าเพราะการรู้จักโลกภายในตัวเองเป็นวิธีจะนำมนุษย์พ้นจากทุกข์ได้ศาสนาพุทธเถรวาทได้จัดโลกไว้ ๓ ประเภทหลักๆคือโอกาสโลกในที่นี้ไม่ได้หมายถึงโอกาสที่เป็นระยะเวลาหรือช่วงเวลาที่เราจะทำการหนึ่งสิ่งใดอย่างคำว่าโอกาสที่คนทั่วไปชอบใช้กันคือไม่ได้หมายถึงโอกาสที่จะทำดีทำชั่วหรือโอกาสที่จะไปเที่ยวคำว่าโอกาสนี้เป็นภาษาบาลีซึ่งเรานิยมเรียกกันว่าวาทะซึ่งหมายถึงช่องว่าง

โลกในทรรศนะนี้นั้นศาสนาพุทธมองเห็นว่าเป็นช่องว่างซึ่งมีธาตุอื่นๆ เข้ามาประกอบทำให้เกิดสิ่งต่างๆ

การเกิดขึ้นของโลกนั้น พุทธปรัชญาได้เสนอแนวคิดในการจำแนกโลกออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ โลกทางกายภาพ และ โลกทางจิตภาพ โลกทางกายภาพหมายถึง โลกที่มีลักษณะเป็นวัตถุ เป็นพลังงานและสสาร หรือเป็นรูปธรรมตั้งแต่หยาบที่สุดจนละเอียดที่สุด ส่วนโลกทางจิตภาพนั้น หมายถึง โลกที่มีลักษณะเป็นจิต เป็นนามธรรม ที่รับรู้ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบ นี้มีความเกี่ยวข้องกันโดยเป็นที่อาศัยซึ่งกันและกัน

องค์ประกอบของโลกหรือจักรวาลนั้น คือ โลกธาตุ สมจริงดังคำที่อธิบายกล่าวไว้ในอรรถกถาทั้งหลายว่า จักรวาลหนึ่งแม้ทั้งสิ้นนั้น คือโลกธาตุอันหนึ่ง แม้ในภูกานันๆ ก็กล่าวไว้ว่า โลกธาตุชื่อว่าจักรวาล ก็จริง โลกธาตุนั้น ท่านเรียกว่า จักรวาลอันเป็นเช่นกับมณฑลแห่งภรรณเวดวงไว้โดยรอบ แม้ในโลกที่ปसारปภรณ์ก็กล่าวไว้ว่า ชื่อว่าโลกคือจักรวาลอันหีนเวดวงไว้ดังงามไปด้วยเขาสิเนรุ เขาสัตตบริภัณฑ์ ทวีปใหญ่ทั้งสี่ทวีป ทวีปน้อยสองพันทวีป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และมหาสมุทร สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่ใช่อะไรอย่างอื่น หากเป็น องค์ประกอบของโลกหรือจักรวาลทั้งสิ้น

ประเภทของโลก ตามที่จำแนกรายละเอียดดังกล่าว จะเห็นว่า เป็นการกล่าวจำแนกโลกทั้งด้านกายภาพและจิตภาพ ซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น แม้จะจำแนกออกเป็นกี่ประเภทก็ตาม โดยสรุปแล้ว มี ๒ ประเภท คือ โลกทางด้านจิตภาพ โลกด้านกายภาพ เช่น มนุษย์ อวัยวะต่างๆ อันเป็นช่องทางแห่งการรับรู้ของมนุษย์และสัตว์ ที่อยู่ของมนุษย์และสัตว์ สิ่งที่เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์และสัตว์ คือ โลกทางด้านจิตภาพ เช่น ธรรมที่เป็นข้าศึกต่อการบรรลุดุธรรมชั้นสูง เช่น อุปกิเลส ๑๐ ประการ อภิสังขาร ๓ ก็ถือว่า เป็นอีกโลกหนึ่งสำหรับผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับอุปกิเลสเหล่านี้ และปรุงแต่งด้วยอภิสังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า โลกส่วนบุคคล (individual World) ที่เป็นประสบการณ์เฉพาะตน จะแสดงลักษณะสำคัญ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ลักษณะของสรรพสัตว์ที่แตกต่างกันในภพภูมิต่างๆ (๒) ภพหรือภูมิอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์

ชาวพุทธควรเชื่อว่า ภูมิอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ไม่มีเฉพาะมนุษย์โลกนี้เท่านั้น ยังมีโลกอีกมากมายที่สัตว์ได้อยู่อาศัยโลกเหล่านั้นที่มีลักษณะทั้งที่เหมือนกันและต่างกันในโลก เมื่อเชื่อว่ามีโลกอื่นๆ อยู่ในสากลจักรวาล ก็ย่อมจะมีสัตว์หรือชีวิตแบบต่างๆ อยู่ประจำในโลกนั้นๆ และสัตว์เหล่านั้นบางทีก็มีการติดต่อสังสรรค์กับมนุษย์ทั้งในทางเป็นคุณและเป็นโทษ ส่วนสัตว์ประเภทอื่นๆ อยู่ในโลกของเขา โดยเฉพาะมีหน้าที่การงานของเขาโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์เลย

๒. จากการศึกษาแนวคิดเรื่องโลกในปรัชญากรีกสมัยโบราณ ผลของการศึกษาพบว่า เป็นปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่นักปรัชญาพยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งหลักพิสูจน์ความจริงในปรัชญานั้นมีทฤษฎีที่กล่าวถึงทฤษฎีความจริงอยู่ ๓ ทฤษฎี คือว่าการที่จะตัดสินว่า

อะไรจริงหรือไม่ น่าเชื่อถือหรือไม่ อาจใช้ทฤษฎีว่าด้วยความจริงเป็นเครื่องมือในการตัดสิน ทฤษฎีว่าด้วยความจริง ซึ่งที่ยอมรับกันคือ ๑) ทฤษฎีความจริงแบบสทอนีย์ เป็นทฤษฎีที่ถือว่า การที่จะถือว่าข้อความใดข้อความหนึ่งเท็จจริงหรือไม่ ให้ดูว่าข้อความนี้สอดคล้องกับข้อความอื่น ที่อยู่ในระบบเดียวกันหรือไม่ ถ้าสอดคล้องกัน ข้อความนั้นก็จริง ถ้าขัดแย้งกันข้อความนั้นก็ไม่ใช่จริง ทฤษฎีนี้จึงเกี่ยวข้องกับวิธีหาความรู้แบบนิรนัย ๒) ทฤษฎีความจริงแบบสมนัย เป็นทฤษฎีที่ถือว่าความรู้ใดเป็นความรู้ที่ถูกต้องเป็นจริงก็ต่อเมื่อความรู้นั้นตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ทฤษฎีนี้จึงเกี่ยวข้องกับการหาความรู้แบบอุปนัย ๓) ทฤษฎีปฏิบัตินิยม เป็นทฤษฎีที่ถือว่า เกณฑ์ตัดสินความจริง คือ การใช้งานได้ ความสำเร็จประโยชน์ในทางปฏิบัติ ความมีอรรถประโยชน์ คือ พิจารณาจากความสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติสิ่งที่เป็นจริงคือ สิ่งที่มีประโยชน์ ปฏิบัติแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นสิ่งที่คิดว่าตรงกับความจริงในขณะนี้อาจจะไม่ตรงกับความจริงในอนาคตก็ได้ จึงมีผู้เสนอให้ใช้ทฤษฎีปฏิบัตินิยมแทน เหล่านี้คือที่มาของความจริงและหลักทฤษฎีพิสูจน์ความจริงในอภิปรัชญาตะวันตก ในประเด็นปัญหาเรื่องของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกดังกล่าวนี้

โลกในอภิปรัชญาตะวันตกโดยภาพรวมแล้วเกิดมาจากเหตุ เหตุเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้น ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นมาเองโดยไม่มีเหตุเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้นมา นักปรัชญาตะวันตกจึงได้แสดงทัศนะถึงเหตุที่แตกต่างกันไป ตามทัศนะที่ตนเองมีความเข้าใจ บ้างคนก็บอกว่าเกิดมาจากน้ำ เกิดมาจากลม เกิดมาจากไฟ เกิดมาจากอำนาจพิเศษของพระเจ้าเป็นผู้สร้างให้เกิดมาอย่างนี้เป็นต้น อธิบายไปตามความเข้าใจของตนต่างคนก็ต่างว่าไปคนละทิศคนละทางจนเป็นปัญหาทางอภิปรัชญาในเรื่องของความจริงของโลกและจักรวาลว่าของใครจริงกว่ากันแน่มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้

๓. จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ความหมายของโลก ประเด็นความเหมือนทั้งนักปรัชญากรีกโบราณและพุทธปรัชญาเถรวาท มีทัศนะด้านความหมายที่เหมือนกันคือ โลกสามารถถูกต้องสัมผัสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส และเป็นโลกที่มีอยู่จริงเป็นโลกที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์โลก ส่วนประเด็นความแตกต่าง โลกในพุทธปรัชญาได้ให้ความหมายไว้ในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่สามารถถูกต้องสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสและสัมผัสได้ต้องอาศัยญาณพิเศษ ส่วนในทัศนะของนักปรัชญากรีกโบราณ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับโลกแตกต่างกัน ตามทัศนะที่ตนเองมีความเข้าใจจนเกิดเป็นปัญหาที่หาข้อสรุปที่แน่นอนแตกต่างกันดังนั้นจึงไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบให้เป็นประเด็นที่ชัดเจนได้

การกำเนิดโลก ประเด็นความเหมือน คือ การเกิดขึ้นมาของโลกต่างก็เกิดขึ้นมาจากเหตุ โดยมีเหตุเป็นตัวการทำให้เกิดโลกขึ้นมาเหมือนกัน ส่วนประเด็นความแตกต่าง ในทัศนะของนักปรัชญากรีกการเกิดขึ้นของโลกในทัศนะของแต่ละท่านมีวิธีการที่แตกต่างกันตามทัศนะของนักปรัชญามีความเข้าใจ บ้างท่านก็บอกว่าเกิดมาจากน้ำ บ้างท่านก็บอกว่าเกิดมาจากอากาศ แตกต่างกันไป ส่วน

ในพุทธปรัชญาให้ทัศนะว่าเป็นกระบวนการแห่งธรรมชาติที่มีความเปลี่ยนแปลงแตกสลายไปตามกาลเวลาและตามเหตุปัจจัย โดยมีปฐมธาตุคือ อากาศธาตุ จากนั้นจึงเกิดธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุดิน และธาตุไฟตามลำดับโดยความเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้แก่งกันและกัน และได้กลายเป็นเหตุที่เป็นแก่นสารของสรรพสิ่งในจักรวาลที่มีความหนาแน่นของแต่ละธาตุต่างกันออกไป หากธาตุทั้งสี่นี้ประกอบเข้าด้วยกันอย่างได้สัดส่วนพอดี จะก่อให้เกิดเป็นสัตว์มีชีวิต

๖. ข้อเสนอแนะ

การทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มุ่งศึกษาเปรียบเทียบเรื่องโลกในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญากรีกสมัยโบราณเท่าที่มิมุมมองอื่นที่เป็นประเด็นที่ควรศึกษา เป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) เนื่องจากข้อมูลด้านโลกปรัชญากรีกสมัยโบราณมีน้อย ทำให้เกิดปัญหาต่อการศึกษาเปรียบเทียบจึงทำให้บางประเด็นไม่ชัดเจนเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ได้พยายามหาหลักฐานมาอ้างอิง และแสดงให้เห็นความแตกต่างและจุดเหมือนกับพุทธปรัชญาเถรวาท

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเรื่องโลกเพื่อการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
๒) ควรมีการนำแนวคิดเรื่องโลกในปรัชญาตะวันตก เปรียบเทียบของแนวคิดเรื่องโลกของนักปรัชญาท่านอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กীরติบุญเจือ. ปรัชญากรีกกระยะก่อตัว. กรุงเทพมหานคร: ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕.

_____. ปรัชญากรีกกระยะก่อตัวที่โอเอเนีย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

สนิท ศรีสำแดง. ปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ชัยวัฒน์คุปตะระกุล. มนุษย์กับจักรวาลเล่ม๑. พิมพ์ครั้งที่๗. กรุงเทพมหานคร: สารคดี, ๒๕๔๕.

ทองหล่อวงศ์ธรรมา. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร